

AKERSHUS FYLKESKOMMUNE
REGIONAL PLANSTRATEGI
DIALOGMØTE ØVRE ROMERIKE
RÅDHUSET, ULLENSAKER, JESSHEIM
19. FEBRUAR 9-15

Andreas Hompland:
Sosiolog, spaltist, tidligere redaktør av PLAN

OPPSPEL TIL DEBATT

Takk skal du ha

Det vanskelige er ikkje å leggja planar, men å minnast kvar ein har lagt dei.

Denne spøken er ein utsliten gjengangar, og han er sikkert oppfunnen av ein frustrert og galgenhumoristisk planleggar.

Men spøken er etter kvart blitt temmelig plagsom og har sett seg fast i halsen. For planskeptikarane bruker den som våpen til å undergrava legitimiteten til all samfunnsplanlegging. Så mens behovet for langsiktig planlegging aukar, kan planlegginga sitt omdømme bli dårlegare. Er det bryet verd, liksom? Er det ikkje mye ståk for ingenting?

Det er kanskje ikkje så underlig at planlegging blir møtt med ein porsjon skepsis, for det er jo ein realitet at det gjennom åra er laga og rullert mange planar fordi lover har sagt og seier at det skal finnast planar, sjøl om få kjenner seg heime i dei eller vil kjennast ved dei. Eller vil ta i dei, etter at dei er vedtatt.

Det finnest uvette og unyttige planar som bare er lagt i ein skuff. Det viktige var tilsynelatande å få laga planen - ikkje å bruka han. Det triste er at så mange nyttige og vettuge planar også hamnar i den same skuffen.

Planlegging har i mange tilfelle levd sitt eige liv og følgt motebølgjer. Gamal vin på nye flasker med finare etikettar. Det skulle finnast planar, for så sa forskriftene og regelverket, sjøl om ingen følte seg som "eigarar" eller nære pårørande. Dei som planla, var ferdig med jobben når planen var laga. Og dei som skulle setta planen ut i livet, var ferdig med sin jobb når planen var vedtatt.

Men det er jo ikkje slik det skal vera: Planlegging er noe anna enn planlaging. Det er først etter at planen er "ferdig", at jobben begynner - den jobben som skal visa om planen var verd jobben: The proof of the pudding is the eating.

Om ein plan som fortener å bli utvikla, tatt på alvor, og brukt, burde ein altså heller kunna seia: "Det er vanskelig å legge gode planar, for alle minnest kva som står der og veit kvar dei ligg."

Ei anna oppfatning av planlegging er at det er å voldta samtida i framtida si interesse.

Nå er det åpenbart ei moralsk side av denne formuleringa: Forførelse kunne nok passa betre; å forføra samtida av hensyn til framtida. Men uansett kan det vera grunn til å stagga dei mest potente planleggarane og ivrigaste plan-politikarane. Det er like stor fare for å kvela sine oppdragsgivarar og allmennheta med oppvarma graut, som å skriva dei i hel med uforståelige tabellar og drøvtygde modellar. Power Point har drive dette fleire hakk vidare. Ingen kan spre slikt mørke som dei som har sett lyset.

Det er vanlig å grunnkje utgreiingar med at det skal gje betre grunnlag for beslutningar. Betre, men neppe lettare.

Slik er det med planar også: Til grundigare og meir kunnskapsrike dei er, jo vanskeligare er dei å få vedtatt; for ikkje å snakka om å få sett ut i livet. Derfor ligg det i sakas natur at planlegging er ein frustrerande aktivitet.

Det har den store, eksistensielle poeten Predikeren sagt noe klokt om i si bok i første kapittel, 17. og 18 vers:

**Jeg la vinn på å lære visdom å kjenne,
å få kjennskap til uforstand og dårskap.
Men jeg fant at også det er jag etter vind.
For med stor visdom følger mange kvaler.
Den som øker sin kunnskap, øker sin smerte.**

Det står ikkje til å nekta at samfunnsplanlegging av ymse slag har nørt opp under motstanden mot offentlige tiltak og inngrep, og mot byråkratiske skranker på folks frie utfoldelse. Om planleggarar og planutval framstår som autoritære bedrevitarar, gjer det ikkje uviljen mindre.

At planlegging kan stå lågt i kurs, har også med politiske og verdimeslige straumdrag å gjera. Planlegging må nødvendigvis bygga på ei overindividuell oppfatning av det allment beste og fornuftige. Planlegging forutsetter ein forståelse av fellesskap, av at alt og alle høyrer samemerd alt og alle - for å ta ein dobbel Harlem Brundtland. Mens realiteten er at dei individuelle fornuftane blir stadig meir høgrøsta og sjølsikre. Heilheta er det andre som får ta seg av. "Fornuften er en ensom ting," som Darwin P. Erlandsen, preidenten i Dusteforbundet, formulerte det.

Planlegging blir vanligvis forklart og begrunna rasjonelt og instrumentelt: Ein analyserer situasjonen og setter seg visse mål for kva ein vil oppnå. Så legg ein planar for kordan ein skal gå fram for å nå målet. Dersom ein må innsjå at ein ikkje kan nå målet, må ein skaffa seg nye virke midlar eller justera målet.

Då den nylig avdøde Senterpartipolitikaren Per N. Hagen var statssekretær i Kommunal- og regionaldepartementet, lanserte han eit alternativt syn: Målsettingar treng ikkje ha noe med oppnåelighet å gjera. Dei skal vera blinkande stjerner i det fjerne som ein kan orientera etter, men vita at ein aldri kan nå.

Det minner om eit slagord frå Paris i 1968: **Det er håplaust, men det er ingen grunn til å gje opp!**

Det er flott og tappert å håpa på det umulige og ikkje gje opp. Slik optimisme kan vekka ovasjonar og har utløyst revolusjonar, men det har skapt mange fleire frustrasjonar og mye maktesløyse.

Når politiske målsettingar blir symbolske brageformuleringar og ikkje merkesteinar som tiltak og utvikling skal styrast mot og målast mot, kjem ein inn i ein underlig rund-dans. Planlegging blir rituelle øvelsar og politikk formulering-akrobatikk i den lause luft. Nå skal ein på ingen måte forakta retorikken, men om orda skal bli til virkelighet, trengs det store dosar handlingskraft og utsøkte virkemiddel.

I samfunnsutviklinga, i Akershus og på Øvre Romerike også, er det svært mange av drivkreftene som kjem utanfrå, og som verken folk flest, planleggarar og politikarar kan gjera noe særlig med. Dei må tilpassa seg.

Den italienske renessansetenkaren Machiavelli blir ofte framstilt som sjølve inkarnasjonen på ein slu manipulator. Han var det, men han skreiv også mye klokt i sine råd til Fysten, til Politikaren.

Machiavelli insisterte på at Fyrsten måtte øva seg i å skilla mellom Virtus og Fortuna; mellom skjebne og evne; mellom det han hadde mulighet til å påverka, og det som var upåvirkelig; mellom det som ligg fast eller er styrt av andre, og det han hadde mulighet til å endra.

Machiavellis råd til Fyrsten var at når han hadde gjort denne analysen, måtte han tilpassa seg Fortuna og sette inn kreftene på Virtus.

Det er sjølsagt eit rasjonelt og klokt og realistisk råd for den som vil ha noe gjort. Men det blir jo ikkje alltid følgt av politikarar. Ikkje sjeldan er det faktisk rosverdig politikk å la vera å ta fatt der ein kunne ha oppnådd noe med små og møysommelige steg, men heller kasta seg tungt og taleført inn i kamp mot det som ikkje lar seg påverka eller rikka. Å slåss mot det upåvirkelige, kan gje ein politikar ry som standhaftig og prinsippfast. Det viser at han eller ho er prinsipiell og opptatt av dei store sakene og lange linjene, og dei blir ikkje målt med centimetermål.

Eg skal ikkje nemna Don Quijote i denne samanhengen, men i all sin bedrøvelige skikkelse og meiningslause kamp mot vindmøllene, blir han jo også lesen med ein snev av beundring for at han ikkje ga opp.

Eg skal ikkje prøva å gje dere gode råd, for her er det dere som er på heimebane. Så eg skal ikkje kommentera at Gardermoen ikkje har ført til det oppsvinget i kompetanse-arbeidsplassar på Øvre Romerike, som mange trudde på. Vegen mellom Oslo og Gardermoen snor seg ikkje mellom high-tech og konsulentfirma, men forbi lager og terminalar og andre plasskrevande delar av logistikk-bransjen på den eine sida. Og bølgande åkrar på den andre sida: "Et kulturlandskap det er godt å hvile øynene på", som det heiter i Ullensakers sjølpresentasjon. Kvile er bra, men det er jo ikkje noe å leva av.

Eg skal heller ikkje kommentera at eigedomsutviklarane på mange måtar er dei fremste samfunnsformarane i våre dagar. Planleggarar kan leggja planar og politikarar vedta dei, men når det kjem til stykket er det olav thonar i stor og liten målestokk som sit med fasiten for kva som kjem til å skje.